

DE NATURVÅRDSBIOLOGISKA URVALSKRITERIERNÄ

*Handlingsplanen för att trygga
biodiversiteten i skogarna
i södra Finland,
METSO*

Statsrådet godkände 2002 Handlingsplanen för att trygga biodiversiteten i skogarna i södra Finland, METSO. Det är ett åtgärdsprogram i 17 punkter som kombinerar skogsskydd och ekonomiskogsbruk. Syftet med programmet är att i södra Finland kunna bevara sådana skogsnaturtyper samt livsmiljöer och skogliga strukturella drag som är viktiga för de hotade arterna. De livsmiljöer som är viktigast för mångfalden är moskogar med stort inslag av död ved, skogskärr, lundar, svämskogar och lövsumpskogar, successionsskogar vid landhöjningskusten, solexponerade sluttningar på åsar samt trädbevuxna kulturmiljöer.

METSO-programmet använder sig av nya metoder för att trygga skogarnas mångfald. De här metoderna bygger på frivilliga insatser av markägarna. Handeln med naturvärden, anbuds tävlan och samarbetsnätverken skall hjälpa till att skydda och bevara sådana områden i södra Finland där skogsnaturen har representativa strukturella drag och stor artrikedom. I den här broschyren presenteras de naturvårdsbiologiska urvalskriterier, som tillämpas för att identifiera och bedöma värdefulla områden.

Olika naturvårdsbiologiska kriterier tillämpas på olika livsmiljöer.

- **De primära strukturella kriterierna** beskriver ett områdes representativitet. Strukturella särdrag är till exempel mängden död eller brandskadad ved och områdets markvegetation eller vattenhushållning.
- **Kriterierna för areal och läge** anger hur arealen och läget inverkar på områdets mångfald. Om ett område är beläget i närheten av ett

skyddsområde eller om det är ovanligt stort, blir det naturvårdsbiologiska värdet större. Kriterierna för areal och läge kan användas som stöd vid bedömningen av ett område som uppfyller något av de primära strukturella kriterierna.

De primära kriterierna stöds av en rad **kompletterande kriterier** som direkt eller indirekt beskriver naturvärdena i den livsmiljö som skall bedömas. Viktiga kompletterande kriterier är till exempel förekomsten av hotade eller krävande arter och förutsättningarna för att vårda eller återställa livsmiljön.

Ju fler kriterier ett område uppfyller, desto högre mångfaldsvärde har det. Även om huvudvikten läggs vid de primära kriterierna, är uppdelningen i primära och kompletterande kriterier inte skarp när ett område väljs ut. De naturvårdsbiologiska urvalskriterierna är vägledande hjälpmedel vid valen av mångfaldiga skogsområden. De bör därför alltid tillämpas med beaktande av de lokala förhållandena.

En av expertgrupp tillsatt av miljöministeriet har utarbetat de naturvårdsbiologiska urvalskriterierna. Avsikten är att senare komplettera och utveckla kriterierna utgående från de erfarenheter man får av de olika försöksprojekten inom METSO-programmet. Markägaren kan vända sig till den regionala skogscentralen eller miljöcentralen för att få närmare information om hur mångfalden i ett område skall bedömas.

Tilläggsinformation: Kriterierna finns i sin helhet på Internetadressen www.mmm.fi/metso/asiakirjat/ www.ymparisto.fi/metso/asiakirjat/

Murkna högstubbar av björk är viktiga livsmiljöer för många hotade arter.

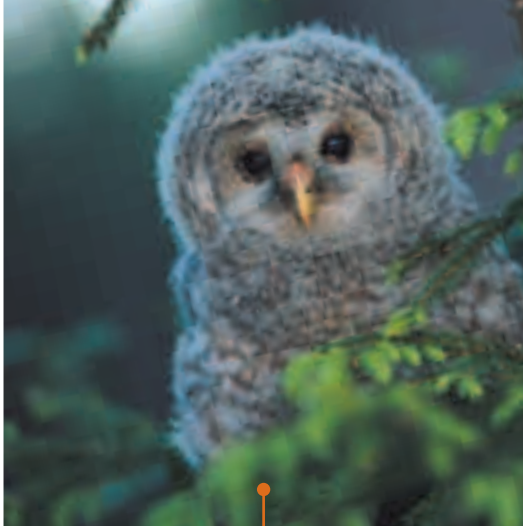
MIKKO KUUSINEN

Torrakor är kännetecknande för en karg moskog med mycket död ved.

MIKKO KUUSINEN

Gamla överståndare av tall med sköldbark kan bli upp till 400 år gamla.

Slagugglan häckar i gamla moskogar.

I en olikåldrig frisk moskog påträffas både stående och liggande döda träd.

Efter en skogsbrand finns det rikligt av förkolnad ved i skogen.

PIETI LUUKKONEN / USA

MIRO KUUSINEN

MOSKOGAR MED STORT INSLAG AV DÖD VED

De moskogar som är viktigast för den biologiska mångfalden är områden med ett stort inslag av död ved. Den döda veden har bildats av olika trädslag och den är olikåldrig. De här områdena kan vara vidsträckt skogsområden eller små bestånd som har ett enhetligt mikroklimat och är lätta att avgränsa.

Urvalskriterierna för friska moar, karga moar och lavoar avviker till en del från varandra.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

1 Friska och lundartade moar

- I kronskiktet ingår gamla, stora rötskadade träd och den naturliga förnyelsen har resulterat i ett olikåldrigt bestånd
- Området har ett ovanligt stort inslag av döda rotstående träd, torrakor, högstubbar eller stora lågor i olika nedbrytningsstadier. Utom träd som har dött nyligen påträffas också träd där nedbrytningen har börjat eller är mycket långt framskriden.
- Det finns gamla, stora, håliga

aspar eller grupper av aspar, gamla ädla lövträd eller andra gamla håliga lövträd.

2 Torra och karga moar

- Det finns gamla tallar med sköldbark och den naturliga förnyelsen har resulterat i ett olikåldrigt bestånd.
- Det finns torrakor, eller per hektar flera stora lågor i olika nedbrytningsstadier.

3 Lavmoar och

karga tallbevuxna bergsskogar

- Det finns gamla tallar med sköldbark, torrakor, stora lågor eller spår av brand i trädbeståndet

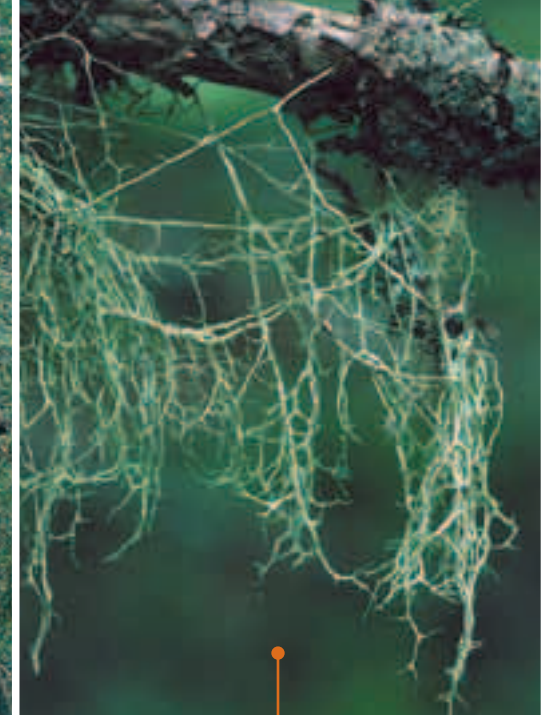
4 Primära strukturella kriterier som är gemensamma för alla moskogar med stort inslag av död ved

- Beståndet har nyligen brunnit eller hyggesbränts i syfte att öka mångfalden, inslaget av förkolnad ved är stort
- Beståndet har drabbats av annan skogsskada och det finns ett stort inslag av grov död ved.

KRITERIER FÖR AREAL OCH LÄGE

Kriterierna är alternativa och beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna.

- Området omfattar en skogsareal på flera hektar
- Området kompletterar på ett betydande sätt det existerande nätverket av skyddsområden genom sitt läge i anknytning till, eller i närheten av ett skyddat område med värdefulla arter (avståndet skall vara kortare än två km).
- Områdets livsmiljöer bildar en helhet med enhetligt mikroklimat (till exempel en solbelyst sluttning, strandskog, däld, dal eller närmiljön till en bäck, en skog som gränsar till en torvmark eller växer högst uppe på ett berg).

Den hotade ringlavens kan påträffas på marvuxna träd i kärr som är i naturtillstånd.

Det skuggiga och fuktiga mikroklimatet i grankärr med gammalt trädbestånd är viktigt för många krävande arter.

Det kan finnas rikligt med död ved i en kärrartad sänka.

H. HANNUKKA / IMA

HINDO KUUSIKIEN

POHJA LAURELA / IMA

SKOGSKÄRR

Kärren är trädbevuxna, ofta grandominerade torvmarker där arter som är karakteristiska för såväl myrar som moskogar påträffas.

Värdefullast för mångfalden är frodiga kärr vars vattenhushållning är i naturtillstånd eller lätt kan återställas till naturtillstånd. Särskilt i södra Finland är också karga och medelbördiga kärr med representativ vattenhushållning och representativt trädbestånd värdefulla områden. Kärrrens mångfaldsvärden är till stor del en följd av det fuktiga mikroklimat och den döda ved som finns där.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- Vattenhushållningen i kärret är i naturtillstånd eller kan lätt återställas till naturtillstånd (på grund av dikningens ålder eller grundvattenpåverkan). Beståndet är olikåldrigt.
- Det är fråga om ett kärr eller en torvmo med gammalt trädbestånd och ett ovanligt stort inslag av stående och liggande murkna träd

KRITERIER FÖR AREAL OCH LÄGE

Kriterierna är alternativa och beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna

- Det är fråga om en sumpskog eller ett sumpskogskomplex i utkanten av en skyddad myr
- Det är fråga om ett källpåverkat kärr eller kärrkomplex beläget vid en randbildning, en älvmyning eller en massiv ås
- Området är beläget i anknäring till ett småvatten som är i naturtillstånd eller i naturliknande tillstånd

Gamla skogsälgar är karakteristiska i utkanterna av kärr, speciellt om kärret är källpåverkat.

Besksötan är ett typexempel på en art som växer i sumpartade strandskogar.

Vinter i en svämskog längs en älv.

Lösumpskogarna är vanligen blöta, lövträdsdominerade skogar.

Vattenburna sedimentlager är typiska för representativa svämskogar.

MATTI TÄTTÄ / IVA

JUHA MANNINEN / USA

MIRO STORJÄNEN

SVÄMSKOGAR OCH LÖVSUMPSKOGAR

Svämskogar i naturtillstånd har vanligen ett gammalt och rötskadat trädbestånd, en tydligt skönjbar effekt av översvämningsslammet i undervegetationen, samt ett sedimentlager som når åtminstone några decimeter upp på trädstammarna. Värdefullast för mångfalden är bördiga strandskogar med en naturlig översvämningssrytm och inslag av död ved samt gamla lövträd eller granar.

Lövsumpskogar är vanligast på låglänta stränder. De är blötare en längre tid av året än svämskogarna. Också lövsumpskogarna kännetecknas av regelbundet återkommande våröversvämningar och ibland kan vattenståndet i lövsumpskogarna vara högt också på hösten. Trädbeståndet är olikåldrigt, åtminstone ställvis påträffas höga rotssocklar, död ved och gamla alar.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- Områdets vattenhushållning och dess översvämningssrytm är i naturtillstånd eller i naturliknande tillstånd. I området växer sumpmarksarter.
- Området är en löv- eller barrträdsskog som befinner sig i eller kan återgå till naturliknande tillstånd. I området samlas slam i samband med översvämningarna.

KRITERIUM FÖR LÄGE

Det här kriteriet beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna.

- Området kompletterar på ett betydande sätt de existerande skyddsområdena genom sitt läge i närheten av ett värdefullt fågelskyddsområde, ett skyddat område på landhöjningskusten, en älvfåra i naturtillstånd eller ett strandskyddsområde (avståndet skall vara kortare än två km).

Exempel på växtarter som är karakteristiska för sumpiga skogar:

besköta, strandklo, gul svärdsilja, förgätmigej, kabbeleka, kråklöver, kärrviol, mossviol, grenrör, brunrör, blåsstar, flaskstar, åkerbär, vattenklöver, majbräken, hultbräken, kärrbräken och topplösa.

Skogen på landhöjningskusten kännetecknas av frodiga lövträdsdominerade utvecklingsstadier.

Skogslandskap vid landhöjningskusten i Kvarken-området.

De fuktiga strandängarna förändras småningom från busksnår och lövträdsdominerade skogar till barrskogar.

SUCCESSIONSSKOGAR VID LANDHÖJNINGSKUSTEN

Successionsskogarna vid landhöjningskusten representerar en unik naturtyp som är utmärkande för de norra delarna av Östersjön och de förekommer från Skärgårdshavet till Bottenviken. Kännetecknande för vegetationsutvecklingen, det vill säga successionen är att skogarna blir allt kargare i takt med att urlakningen av jordmånen småningom ökar. De representativa områdena är mångfacetterade, vidsträckta helheter som består av torvmarker och skogar och där skogens utvecklingsstadier är bundna till jordmånen och den lokala topografin. Sällsynta är framför allt gamla trädbestånd som är i naturtillstånd, men också lövsumpskogar i tidigare utvecklingsstadier med en vattenhushållning i naturtillstånd är ovanliga.

Värdefullast för mångfalden är stora helheter. I en sådan helhet ingår både skog i olika utvecklingsstadier och andra naturtyper som är typiska för landhöjningskusten, till exempel torvmarker, flador med kringliggande sumpmarker eller hagmarksartade tidigare kulturskogar.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- Området är beläget inom kustområdet eller i den inre skärgården, det är i naturtillstånd eller i naturliknande tillstånd och representerar en så täckande och enhetlig successionsserie som möjligt.
- Områdets strukturella drag gör det till en representativ del av successionsserien (jordmån/topografi utgör en representativ helhet). Området kan till exempel vara ett tidigt successionsstadium med busksnår och lövskog som gränsar till en strandäng, en lövsumpskog eller ett bestånd med död ved i mitten av successionen eller ett sent successionsstadium med gammalt trädbestånd.

KRITERIUM FÖR LÄGE

Det här kriteriet beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna

- Området kompletterar successionsserien genom sitt läge i anknötning till eller i närheten av en skyddad skog vid kusten, strandängar, näringsrika torvmarker, kulturmiljöer eller något motsvarande skyddsområde med stor artrikedom.

Den mindre hackspetten hackar gärna ut sitt bo i murkna lövträd i strandlundarna i södra Finland.

Det behövs oftast skötsel för att bevara lövträdsdominansen i en lund, i synnerhet underväxta granar bör avlägsnas.

Förekomsten av gamla ädellövträd, såsom ask, höjer lundens mångfaldsvärde.

Den sällsynta gulsippan lyser på våren i de bördigaste lundarna i södra Finland.

LUNDAR

Lundar kännetecknas av lövträd, örter och en också i övrigt stor artrikedom, bland annat i buskskiktet. Den mullhaltiga jordmånen är bördig och den skiljer lundarna från moskogarna, som har urlakad jordmån med humusskikt. Lundarna kan vara grova granskogar där det växer harsyra och ekorrhä, olika slags ädellövskogar eller hassellundar.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- Jordmånen är mullhaltig och det finns en, stor mångfald av ört- och gräsväxter
- Buskskiktet är rikligt och det består av flera olika arter
- I området växer ädla lövträd (ek, ask, alm, lind, lönn) och hasselbuskar, framför allt stora och rötskadade exemplar

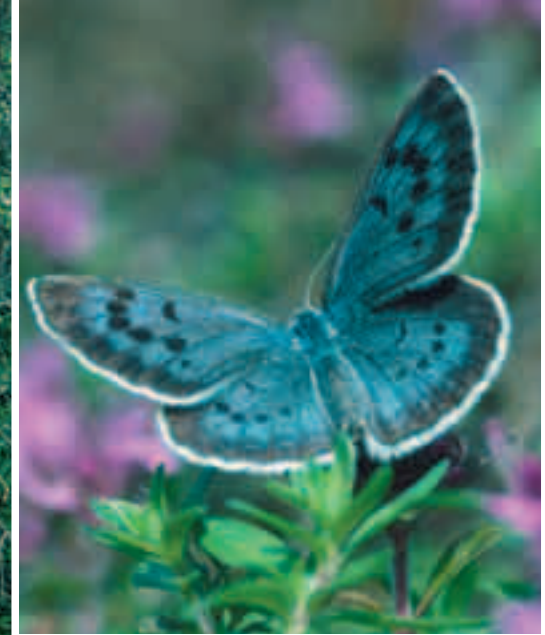
KRITERIER FÖR LÄGE

Kriterierna är alternativa och beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna

- Området är beläget inom ett lundområde vid kusten eller ett lundcentrum i inlandet
- Området är beläget i närheten av en skyddad mångfaldig lund (avståndet skall vara kortare än två km)
- Området är beläget på slutningen av en ås, på en strand, invid ett småvatten eller i en skog på landhöjningskusten

Exempel på växter som är karakteristiska för lundar:

Torra lundar: vårärt, bergslök, blåsippa, finskt myskgräs, getrams, liljekonvalje, fingerstarr, träjon och axlostä. **Friska lundar:** vit- och gulsippa, hässlebrodd, lungört, underviol, trolldruva, lundranunkel, rödblåra, ormbär, desmeknopp, lundgröe, humle, dalviol och myskmåra. **Fuktiga lundar:** strutbräken, majbräken, kärrfibbla, stinksyska, lundarv, gullpudra, springkorn, borstistel, flädervänderot, storgro, rödblåra och dvärghäxört.

Skogen på åsarnas solexponerade sluttningar är glesa av naturen.

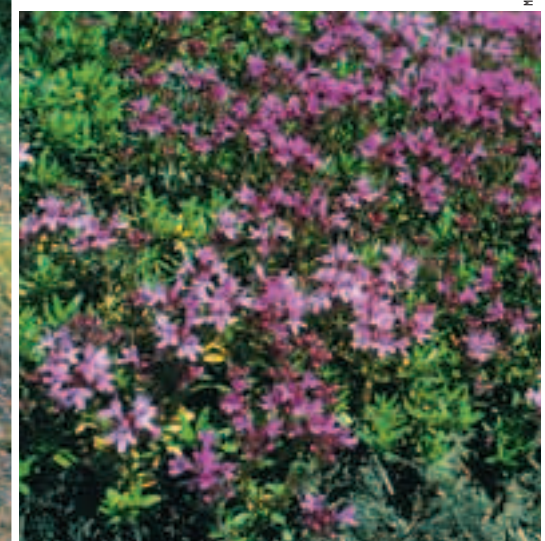
MIKA ROKKA / USA

Beskuggningen från den plantskog som växer upp efter förnyelseavverkningen utgör ett allvarligt hot för de arter som är beroende av värmen och ljuset på de solexponerade sluttningarna.

TIMO NEEMEN / USA

(över) Den svartfläckiga blåvingen är en fridlyst fjäril som lever i varma sandmarksområden. (under) Fjärilen är beroende av backtimjan som näringsväxt.

MATKO JOLISTEN

SOLEXPONERADE SLUTTNINGAR PÅ ÅSAR OCH RANDFORMATIONER

På åsar och randformationer är de värdefullaste mångfaldsobjekten ljusa livsmiljöer som har varit öppna en lång tid. Artrikedomen är störst i näringsrika åsskogar och på höga vidsträckta sluttningar. Arter som kräver solexponerade miljöer kan på åsarna och i Salpausselkäområdet påträffas också vid kanterna till grustag, på vägrenar och i liknande öppna miljöer som har åstadkommit av människor.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- I området växer åsskog av näringsrik typ
- Området är ett brant och vidsträckt solexponerat stup eller en åsmo, med markblottor och öppningar i kronskiktet, mångsidig åsväxtlighet eller andra krävande arter som är karakteristiska för varma och soliga miljöer

Exempel på krävande åsväxter:

slätterfibbla, plattlumme, mosippa, nipsippa, baktimjan, kattfot, mjölon, finsk getvåpling, vedel, finskt myskgräs, sandviol, smult-ron, backglim, ryl, vårärt, bergslok, blåsippa, fingerstarr, skogsvial, skogsvicker, axlostä och mabär.

KRITERIER FÖR LÄGE

Kriterierna är alternativa och beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna.

- Området ingår i ett åskomplex som har haft stor historisk betydelse för arternas spridning (till exempel Salpausselkä-åsarna)
- Området är en åssluttning eller en åsmo i ett viktigt åsområde där artrikedomen har minskat, men kan återställas
- Området kompletterar på ett betydande sätt de existerande skyddsområdena genom sitt läge i eller i närheten av ett värdefullt åsskyddsområde (avståndet skall vara kortare än två km)

KIMMO SYRJÄEN

Betesgången måste vara kontinuerlig för att särdragen på skogsbetena och i hagarna skall kunna bevaras.

Svedjebetena är ofta gamla lövskogar med glest trädbestånd.

AULIKKA ALANEN

TRÄDBEVUXNA KULTURMILJÖER

Till de trädbevuxna kulturmiljöerna räknas olika mellanformer av skog och äng, från skogsbeten till hagmarker och lövängar. Kännetecknande för trädbevuxna kulturmiljöer är glest kronskikt, stort inslag av lövträd och fläckar med ängsvegetation inne bland träden. De trädbevuxna kulturmiljöerna har sitt ursprung i det traditionella lantbruket med svedjebränning, lövtäkt, betesgång eller höbärgning. De skogar med björkdominerade gamla trädbestånd som har vuxit upp efter svedjebrukskulturen kan vara moskogar med stort inslag av död ved och ha stort mångfaldsvärde.

PRIMÄRA STRUKTURELLA KRITERIER

Kriterierna är alternativa.

- Området har strukturella drag som är kännetecknande för trädbevuxna kulturmiljöer, till exempel stora rötskadade ädla eller andra lövträd samt mosaikartad ängsvegetation
- I området påträffas representativa ytor med kulturvegetation och arter som är utmärkande för kulturbiotoper

KRITERIER FÖR LÄGE

Kriterierna är alternativa och beaktas endast om området uppfyller minst ett av de primära strukturella kriterierna

- Områdets närmiljö har under en lång tid använts som betesmark
- Området kompletterar en större helhet av vårdade öppna kulturmiljöer

ALLMÄNNA KOMPLETTERANDE KRITERIER

De kompletterande kriterierna är gemensamma för alla livsmiljöer.

Allmänt artkriterium

I området påträffas hotade eller krävande arter

Vård eller återställande av livsmiljöer

I området finns förutsättningar för att vårda livsmiljön. Det är möjligt att återställa eller förbättra den naturliga vattenhushållningen eller sådana strukturella drag som är viktiga för livsmiljön (till exempel skapa koncentrationer av död ved, utöka hyggesbränningen i avsikt att öka mångfalden, vidta skötselåtgärder i lundar och kulturmiljöer).

Allmänna kriterier för läge

- Området är beläget i direkt anknytning till eller i närheten av ett område med likadan livsmiljö, ett naturskyddsområde eller någon annan mångfaldig livsmiljö (till exempel en kulturbiotop) som har skyddats i enlighet med skogslagen eller naturvårdslagen.

- Området är beläget vid utkanten av den i frågavarande naturtypens utbredningsområde

Övriga livsmiljökriterier som ger området mervärde

- Vattenhushållningen är i naturtillstånd eller kan lätt återställas till naturtillstånd
- Källaktivitet, sippervattenytor, bäckar, rännilar, kraftig grundvattenpåverkan
- Drag av kärr, sumpskog, brunmosse eller lund
- Förekomst av grov brandskadad ved eller egenskaper som vittnar om brand
- Gamla, storvuxna eller rötskadade löv- och barrträd
- Lågor i olika nedbrytningsstadium och murkna stående träd
- Förekomst av skogstyper eller vegetationsfigurer som är kännetecknande för näringsrik mark (Oxalis-Pyrolatyp, Pyrolatyp, näringsrik åsskog).
- Kalkhaltig eller i andra avseenden näringsrik mark eller berggrund
- Skogsbruk som främjar ädla lövträd och förekomst av ädla naturvårdsträd

Biodiversitetsprogrammet för skogarna i södra Finland, METSO, avser att kombinera skyddet av den skogliga mångfalden med ekonomiskogsbruk. Programmet skall säkra att sådana livsmiljöer och skogliga strukturella drag, som är viktiga för hotade arter, fortbestår i södra Finlands skogar.

METSO är ett handlingsprogram i 17 punkter med sinsemellan kompletterande åtgärder. I programmet ingår både kortvariga och längre projekt och de får finansiering till år 2007. Beslut om fortsättningen fattas då på basis av programmets resultat.

Största delen av skogarna i södra Finland är i privat ägo och därför är METSO beroende av skogsägarnas frivilliga insatser och deras

a mångfalden. Nu testas bland annat handel med naturvärden, anbudstävlingar och nätverk för samarbete.

METSO-programmet, som kompletterar det Nationella skogsprogrammet 2010, godkändes hösten 2002 av statsrådet. Miljöministeriet koordinerar arbetet i samråd med jord- och skogsbruksministeriet.

Forststyrelsen, skogscentralerna och miljöcentralerna svarar för den praktiska tillämpningen.

Markägarna och kontaktgrupperna har central betydelse för resultaten. Också medborgarorganisationernas medverkan är viktig.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT
www.ymparisto.fi/metso

JORD- OCH SKOGSBRUKSMINISTERIET
www.mmm.fi/metso

